

Τμήμα Κοινωνικής Πολιτικής
Πάντειο Πανεπιστήμιο

“Εισαγωγή στις Σπουδές Φύλου” (ΕΕ 2021)

Διδάσκουσα: Μαρία Στρατηγάκη

Θέμα: “Φύλο & Διαθεματικότητα”

Αλεξάνδρα Ζαββού

email: alexandra.zavos@gmail.com

Λίγα λόγια για μένα ...

- ◆ Φεμινιστική έρευνα και σπουδές φύλου: σημεία ενδιαφέροντος
 - ◆ Το ζήτημα της αντικειμενικότητας και η οπτική της τοποθετημένης γνώσης (situated knowledge) (Sandra Harding, Donna Haraway)
 - ◆ Το ζήτημα της εξουσίας και η οπτική της υποκειμενοποίησης
 - ◆ Οι πολιτικές διαστάσεις της κοινωνικής έρευνας (Liz Stanley & Sue Wise)
 - ◆ Το φύλο ως κοινωνική κατασκευή (sex / gender) (Ann Oakley)
 - ◆ Η επιτελεστικότητα του φύλου (Judith Butler)
- ◆ Η έρευνά μου για το φύλο και τη μετανάστευση στο πλαίσιο του αντιρατσιστικού κινήματος στην Αθήνα

Διαθεματικότητα: μια σύνθετη προσέγγιση της κοινωνικής ανισότητας

Οι διαθεματικές προσεγγίσεις στην κοινωνιολογική ανάλυση εξετάζουν τις διασταυρώσεις διαφορετικών κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων, όπως του φύλου, της φυλής, της τάξης, του έθνους κ.α. κατά τις διεργασίες παραγωγής της κοινωνικής ανισότητας και καταπίεσης. Παρ' όλο που η μελέτη των κοινωνικών ανισοτήτων, ως σύνθετο πλέγμα σχέσεων αποκλεισμού και προνομίων, συνιστά βασική θεματική της Κοινωνιολογίας, η οπτική της διαθεματικότητας μόνο σχετικά πρόσφατα υιοθετήθηκε ως αποτέλεσμα της διευρυμένης επιρροής της φεμινιστικής θεωρίας και πρακτικής στην κοινωνιολογική έρευνα κατά τις τελευταίες δεκαετίες του 20ου αι.

- ◆ Η διαθεματικότητα αποδίδει στα ελληνικά τον αγγλικό όρο “intersectionality”, που χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά το 1989 από την αμερικανίδα καθηγήτρια του Δικαίου Kimberle Crenshaw, προκειμένου να περιγράψει τις διασταυρούμενες και αλληλεξαρτώμενες διακρίσεις που υφίστανται οι μαύρες γυναίκες τόσο λόγω του φύλου/σεξισμού όσο και λόγω της φυλής/ρατσισμού.
- ◆ Στη συνέχεια, η οπτική της διαθεματικότητας εξαπλώθηκε σε ένα ευρύ πεδίο των κοινωνιολογικών ερευνών. Η διαθεματική οπτική αξιοποιείται πλέον στη μελέτη των σύγχρονων φαινομένων ρατσισμού και κοινωνικού αποκλεισμού που αναδύονται στις κοινωνίες του ύστερου καπιταλισμού και της παγκοσμιοποίησης.
- ◆ Υιοθετήθηκε, μάλιστα, ως όρος αλλά εν μέρει και ως προσέγγιση, από διεθνείς οργανισμούς, όπως η Επιτροπή του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα της Γυναίκας και η Επιτροπή Ισότητας της ΕΕ, προκειμένου να διαμορφωθούν πολιτικές για την καταπολέμηση των διακρίσεων.

- ◆ Η ολοένα και μεγαλύτερη χρήση του όρου αυτού αντανακλά την ανάγκη μιας σύνθετης ανάλυσης που θα υπερβαίνει τις μονοπαραγοντικές προσεγγίσεις που προκρίνουν έναν από τους παράγοντες των κοινωνικών διακρίσεων ως κυρίαρχο, όπως π.χ. την τάξη ή το φύλο ή τη φυλή.
- ◆ Η έννοια της συνάρθρωσης πολλαπλών ταυτοτήτων και διακρίσεων στην παραγωγή της κοινωνικής ανισότητας και η εφαρμογή της οπτικής αυτής στην κοινωνιολογική ανάλυση είναι αντικείμενο έντονων συζητήσεων, τις οποίες θα εξετάσουμε στη συνέχεια.

Σχεδιάγραμμα του μαθήματος

- ◆ Απαρχές ή καταγωγές της έννοιας της διαθεματικότητας
- ◆ Η διαθεματική προσέγγιση στη φεμινιστική (και όχι μόνο) κοινωνιολογία
- ◆ Διαθεματικότητα και μετα-αποικιακός φεμινισμός
- ◆ Επιτυχίες και αβεβαιότητες της διαθεματικότητας

Απαρχές ή καταγωγές της
διαθεματικότητας

Η μαύρη φεμινιστική σκέψη της δεκαετίας του 70 στις ΗΠΑ

- ◆ Μπορούμε να αναζητήσουμε τις απαρχές της διαθεματικής οπτικής στους κόλπους της μαύρης φεμινιστικής σκέψης του β' κύματος του φεμινισμού κατά τη δεκαετία του 70' - '80, ιδιαίτερα στο μανιφέστο της κολεκτίβας Combahee River αλλά και στις επεξεργασίες θεωρητικών όπως η Kimberle Crenshaw και η Patricia Hill Collins, το έργο των οποίων αποτελεί σημείο αναφοράς στην εννοιολόγηση της διαθεματικότητας. Οι μαύρες φεμινίστριες αναδεικνύουν το τρίπτυχο καταπίεσης λόγω φύλου-φυλής-τάξης μέσω της θεωρίας του "πλέγματος κυριαρχίας" (matrix of domination) και υποστηρίζουν την υιοθέτηση της "σκοπιάς των καταπιεσμένων" (standpoint of the oppressed) στη μελέτη των κοινωνικών ανισοτήτων.

**Combahee River Collective
Boston, MA (1974-1980)**

Make black lesbian feminism visible

- ♦ Η Κολεκτίβα **Combahee River** ήταν μια μαύρη λεσβιακή φεμινιστική οργάνωση που έδρασε στη Βοστώνη από το 1974 - 1980. Η συμβολή της στο μαύρο, και γενικότερα, το φεμινιστικό κίνημα ήταν καθοριστική γιατί ανέδειξε το ζήτημα των φυλετικών διακρίσεων μεταξύ λευκών και μαύρων γυναικών, και εντός του φεμινιστικού κινήματος, το οποίο κυριαρχούνταν από λευκές αστές αμερικανίδες. Οι μαύρες φεμινίστριες άακησαν κριτική στις λευκές φεμινίστριες ότι δεν λαμβάνουν υπ' όψη τους τα δικά τους προβλήματα και δεν μπορούν ουσιαστικά να τις εκπροσωπήσουν.
- ♦ Το όνομα της Κολεκτίβας μνημόνευε μια κινηματική δράση που οργάνωσε η μαύρη σκλάβια Χάριετ Τάμπμαν (Harriet Tubman) το 1863, στο Combahee River της Νότιας Καρολίνας, κατά την οποία απελευθερώθηκαν πάνω από 750 μαύροι δούλοι. Ήθελαν έτσι να δείξουν ότι τοποθετούν τον εαυτό τους ως συνεχιστές της μακριάς ιστορίας των μαύρων γυναικών της Αμερικής για απελευθέρωση και δικαιοσύνη.
- ♦ Η Κολεκτίβα συναντιόταν σε εβδομαδιαία βάση στο Καίμπριτζ της Μασσαχουσέτης, στο Κέντρο Γυναικών. Στόχος τους ήταν να συζητήσουν πάνω στην εμπειρία τους, πάνω στην ιστορία των μαύρων γυναικών, και να παράξουν λόγο, κινηματικό και θεωρητικό σχετικά με τη γυναικεία απελευθέρωση, ειδικά των μαύρων γυναικών. Η καλλιέργεια μιας μαύρης φεμινιστικής συνείδησης ήταν πρωταρχικό τους μέλημα. Επιπλέον, σε ετήσια βάση οργάνωνε συνέδρια για μαύρες φεμινίστριες για να ισχυροποιήσει τους δεσμούς και τα δίκτυα μεταξύ τους, και να δώσει μια θεσμική διάσταση στον αγώνα τους.
- ♦ Πολλές σημαντικές Αφροαμερικανίδες φεμινίστριες θεωρητικοί και κοινωνιολόγοι, όπως η Πατρίσια Χίλλ Κόλλινς, η Ώντρευ Λόρντ, η Μπάρμπαρα Σμιθ, συμμετείχαν και εμπνεύστηκαν από τη δουλειά της Κολλεκτίβας.

Από το μανιφέστο της κολεκτίβας ...

“A Black Feminist Statement”, in Zillah Eisenstein (ed.), *Patriarchy and the Case for Socialist Feminism*, Monthly Review Press, New York 1978, pp. 362-372

- ♦ Είμαστε μια κολεκτίβα μαύρων φεμινιστών που συναντιούνται από το 1974. Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έχουμε εμπλακεί στη διαδικασία καθορισμού και αποσαφήνισης της πολιτικής μας, ενώ ταυτόχρονα κάνουμε πολιτικές εργασίες μέσα στη δική μας ομάδα και σε συνασπισμό με άλλες προοδευτικές οργανώσεις και κινήσεις. Η πιο γενική δήλωση της πολιτικής μας αυτή τη στιγμή είναι ότι είμαστε ενεργά δεσμευμένες να αγωνιστούμε ενάντια στη φυλετική, σεξουαλική, ετεροφυλόφιλη και ταξική καταπίεση και βλέπουμε ως ιδιαίτερο καθήκον μας την ανάπτυξη μιας ολοκληρωμένης ανάλυσης και πρακτικής που βασίζεται στο γεγονός ότι τα μεγάλα συστήματα καταπίεσης αλληλοσυνδέονται. Η σύνθεση αυτών των καταπιέσεων δημιουργεί τις ιδιαίτερες συνθήκες της ζωής μας. Ως μαύρες γυναίκες βλέπουμε τον μαύρο φεμινισμό ως το λογικό πολιτικό κίνημα για την καταπολέμηση των πολλαπλών και ταυτόχρονων καταπιέσεων που αντιμετωπίζουν όλες οι έγχρωμες γυναίκες.
- ♦ Η εμπειρία και η απογοήτευσή μας από το γυναικείο και το αντιρατσιστικό απελευθερωτικό κίνημα, καθώς και η εμπειρία μας στο περιθώριο της λευκής ανδρικής αριστεράς, μας οδήγησε στην ανάγκη ανάπτυξης μιας αντιρατσιστικής φεμινιστικής πολιτικής, σε αντίθεση με το κίνημα των λευκών γυναικών, και μιας αντισεξιστικής αντιρατσιστικής πολιτικής, σε αντίθεση με εκείνη των μαύρων και λευκών ανδρών.

- ♦ Η κύρια πηγή δυσκολίας στο πολιτικό μας έργο είναι ότι δεν προσπαθούμε απλώς να καταπολεμήσουμε την καταπίεση σε ένα μέτωπο ή ακόμα και σε δύο, αλλά να αντιμετωπίσουμε ένα ολόκληρο φάσμα καταπιέσεων. Δεν έχουμε φυλετικό, σεξουαλικό, ετεροφυλόφιλο ή ταξικό προνόμιο για να στηριχτούμε, ούτε έχουμε ούτε την ελάχιστη πρόσβαση σε πόρους και δύναμη που έχουν ομάδες που διαθέτουν οποιοδήποτε από αυτά τα είδη προνομίων.
- ♦ Ένα ζήτημα που μας απασχολεί σοβαρά και που έχουμε αρχίσει να αντιμετωπίζουμε και δημόσια είναι ο ρατσισμός στο κίνημα των λευκών γυναικών. Ως μαύρες φεμινίστριες, γνωρίζουμε συνεχώς και οδυνηρά το πόσο λίγη προσπάθεια έχουν καταβάλει οι λευκές γυναίκες για να κατανοήσουν και να καταπολεμήσουν τον ρατσισμό τους, κάτι που απαιτεί μεταξύ άλλων να έχουν κάτι περισσότερο από μια επιφανειακή γνώση για τις διακρίσεις της φυλής και του χρώματος, και για τη μαύρη ιστορία και πολιτισμό. Η εξάλειψη του ρατσισμού στο κίνημα των λευκών γυναικών είναι εξ ορισμού έργο που πρέπει να κάνουν οι ίδιες λευκές γυναίκες, αλλά θα συνεχίσουμε να μιλάμε και να απαιτούμε αναγνώριση σε αυτό το ζήτημα.
- ♦ Εάν οι μαύρες γυναίκες ήταν ελεύθερες, αυτό θα σήμαινε ότι όλοι οι άλλοι θα έπρεπε να είναι ελεύθεροι, καθώς η ελευθερία μας θα απαιτούσε την καταστροφή όλων των συστημάτων καταπίεσης.

Kimberlé
Williams
Crenshaw

Professor of Law and
Critical Race Theory

UCLA School of Law
&
Columbia Law School

“Η διαθεματικότητα είναι ένα πρίσμα μέσα από το οποίο μπορούμε να δούμε πώς έρχεται και συγκρούεται η εξουσία, πού αλληλοδιαπλέκεται και τέμνεται. Δεν είναι απλά ότι έχουμε ένα φυλετικό πρόβλημα εδώ, ένα πρόβλημα φύλου εκεί και ένα ταξικό ή ΛΟΑΤΚΙ πρόβλημα παραπέρα.”

Kimberle W. Crenshaw

- ◆ **“Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics,”** *University of Chicago Legal Forum*, 1989, 1, 139-167.
- ◆ Νομοθεσία κατά των διακρίσεων αντιμετωπίζει μόνο μια διάκριση κάθε φορά, π.χ. είτε τη διάκριση λόγω φύλου είτε τη διάκριση λόγω φυλής.
- ◆ Όμως ... η δικαστική περίπτωση *DeGraffenreid v. General Motors* (1976) μας δείχνει ότι οι διακρίσεις διαπλέκονται και απαιτούν μια πιο σύνθετη προσέγγιση και νομοθεσία.
- ◆ Τα δικαστήρια, αντιμετωπίζοντας τις μαύρες γυναίκες είτε ως απλά γυναίκες είτε ως απλά μαύρες, συστηματικά αγνοούν τις συγκεκριμένες δυσκολίες και διακρίσεις που υφίστανται ως κοινωνική ομάδα.
- ◆ Οι μαύρες γυναίκες στις ΗΠΑ είναι διπλά περιθωριοποιημένες - στο πλαίσιο του (λευκού) φεμινιστικού κινήματος λόγω της φυλετικής τους ταυτότητας και, ταυτόχρονα, στο πλαίσιο του (ανδροκρατούμενου μαύρου) αντιρατσιστικού κινήματος λόγω της έμφυλης τους ταυτότητας.

Patricia Hill Collins

Distinguished
Professor of Sociology

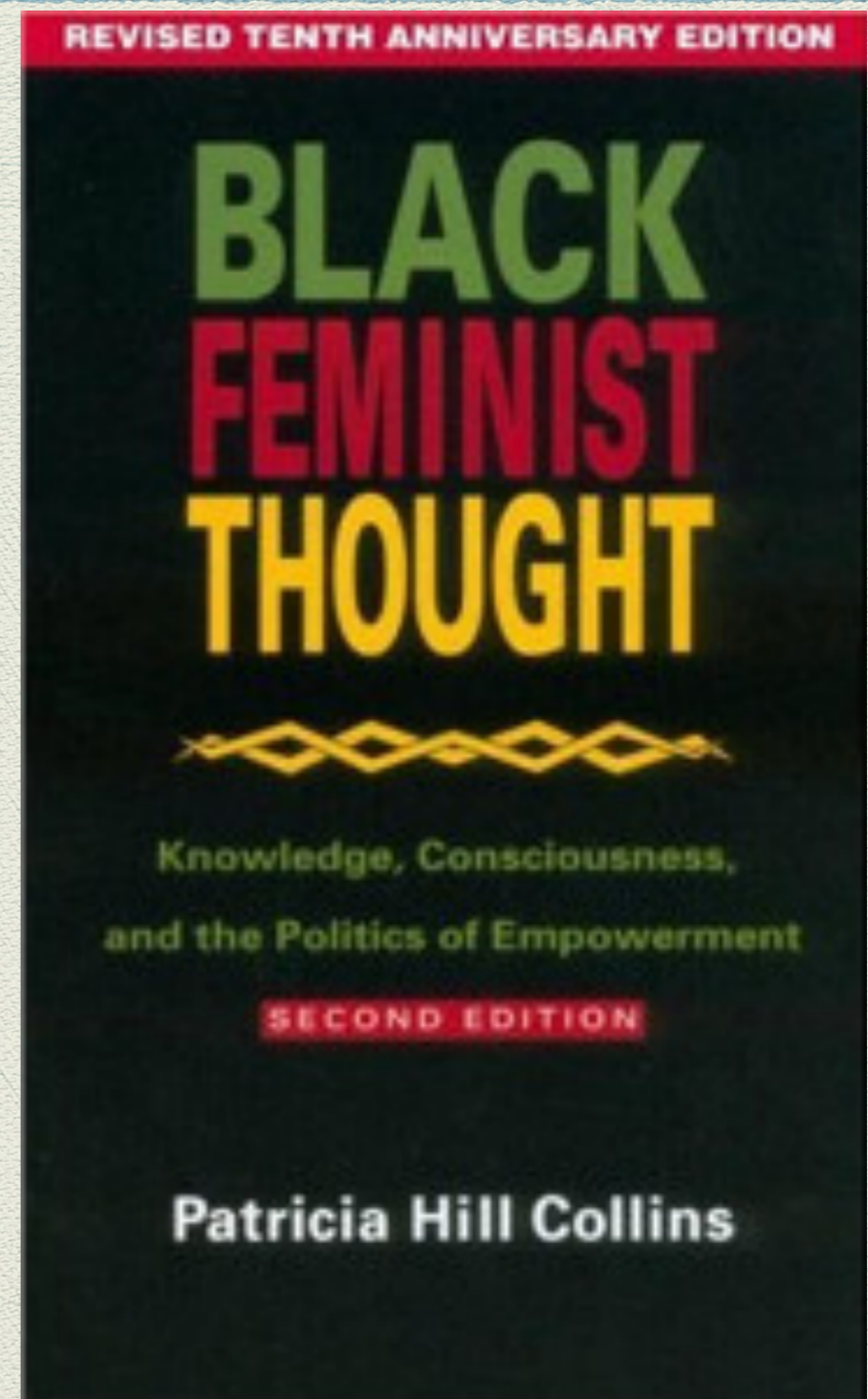
University of
Maryland

Το έργο της Patricia Hill Collins

*Black Feminist
Thought: Knowledge,
Consciousness and
the Politics of
Empowerment*

Boston, 1990

Το τρίπτυχο “φύλο-φυλή-τάξη” και η “σκοπιά των καταπιεσμένων”

- ♦ Η μαύρη φεμινιστική σκέψη και πρακτική των ΗΠΑ ανταποκρίνεται σε μια θεμελιώδη αντίφαση της κοινωνίας των ΗΠΑ. Από τη μία πλευρά, γίνονται δημοκρατικές υποσχέσεις για ατομική ελευθερία, ισότητα βάσει του νόμου και κοινωνική δικαιοσύνη σε όλους τους Αμερικανούς πολίτες. Ωστόσο, από την άλλη πλευρά, η πραγματικότητα της διαφορικής ομαδικής μεταχείρισης με βάση τη φυλή, την τάξη, το φύλο, τη σεξουαλικότητα και την ιδιότητα του πολίτη εξακολουθεί να υφίσταται. Οι ομάδες που οργανώνονται γύρω από τη φυλή, την τάξη και το φύλο από μόνες τους δεν αποτελούν εγγενώς πρόβλημα. Ωστόσο, όταν οι Αφροαμερικανοί, οι φτωχοί, οι γυναίκες και άλλες ομάδες που υφίστανται διακρίσεις βλέπουν λίγη ελπίδα για πρόοδο συλλογική, αυτή η κατάσταση συνιστά κοινωνική αδικία.
- ♦ Μέσα σε αυτήν την γενική αντίφαση, οι Μαύρες γυναίκες των ΗΠΑ συναντούν ένα ξεχωριστό σύνολο κοινωνικών πρακτικών που συνοδεύουν τη συγκεκριμένη ιστορία μας μέσα σε ένα μοναδικό πλέγμα κυριαρχίας που χαρακτηρίζεται από τεμνόμενες καταπιέσεις. (...) Παρά τα σημαντικά βήματα για την αλλαγή της αμερικανικής κοινωνίας από το 1970, ο φυλετικός διαχωρισμός παραμένει βαθιά εδραιωμένος στη στέγαση, τη σχολική εκπαίδευση και την απασχόληση. Για πολλές αφροαμερικανές, ο ρατσισμός δεν είναι κάτι που υπάρχει από απόσταση. Αντιμετωπίζουμε ρατσισμό σε καθημερινές καταστάσεις σε χώρους εργασίας, καταστήματα, σχολεία, στέγαση και καθημερινή κοινωνική αλληλεπίδραση. Οι περισσότερες μαύρες γυναίκες δεν έχουν την ευκαιρία να γίνουν φίλες με λευκές γυναίκες και άνδρες ως γείτονες, ούτε τα παιδιά τους φοιτούν στο σχολείο με λευκά παιδιά. Ο φυλετικός διαχωρισμός παραμένει θεμελιώδες χαρακτηριστικό του κοινωνικού τοπίου των ΗΠΑ, αφήνοντας πολλούς Αφροαμερικανούς με την πεποίθηση ότι «όσο περισσότερα πράγματα αλλάζουν, τόσο περισσότερο παραμένουν τα ίδια». Η υποτιθέμενη υπέρβαση αυτών των επίμονων ανισοτήτων είναι μια ρητορική αχρωματοψία που έχει σχεδιαστεί για να καταστήσει αυτές τις κοινωνικές ανισότητες αόρατες.

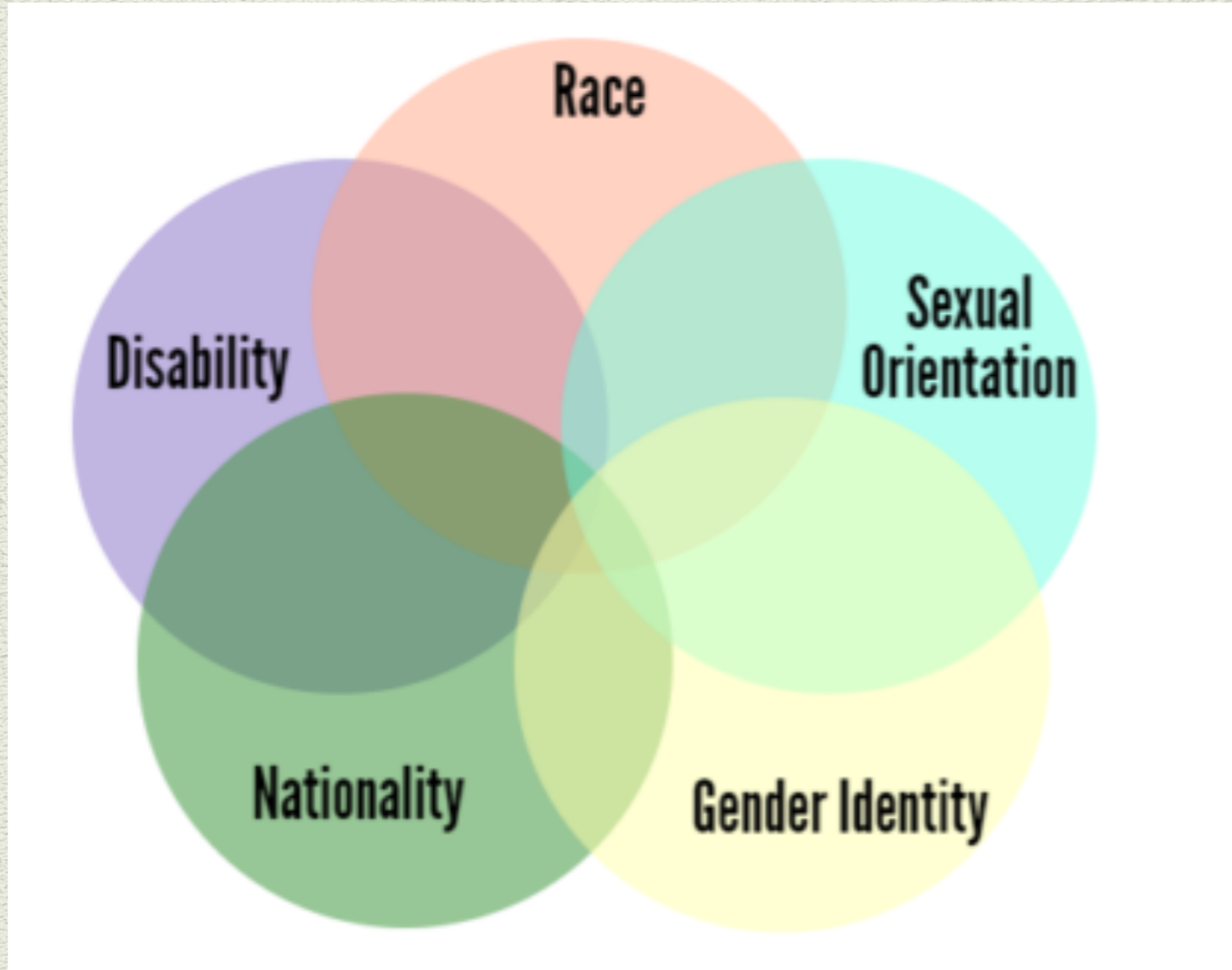
Η διαθεματικότητα στη
φεμινιστική (και όχι μόνο)
κοινωνιολογία

- ◆ Η υιοθέτηση της διαθεματικότητας στην κοινωνιολογία συνδέεται με την όλο και μεγαλύτερη διάχυση της φεμινιστικής θεωρίας και των σπουδών φύλου στην κοινωνική επιστήμη, αλλά και με νέα κοινωνικά φαινόμενα και ταυτότητες που παράγονται μέσα στις σύνθετες και ασταθείς διεργασίες της παγκοσμιοποίησης και του ύστερου καπιταλισμού. Μιας περιόδου που χαρακτηρίζεται από κινητικότητα, ετερογένεια και επισφάλεια του κοινωνικού.
- ◆ Ειδικότερα, θεωρείται ότι προσεγγίζει καλύτερα τις νέες, ρευστές κοινωνικές κατηγοριοποιήσεις και ταυτότητες που συνδέονται όχι μόνο με το κλασικό τρίπτυχο “φύλο-φυλή-τάξη”, αλλά και με την ιδιότητα του πολίτη, τη σεξουαλικότητα, την πολιτισμική διαφορά, την αναπηρία.
- ◆ Το εγχείρημα αυτό θέτει όμως μεθοδολογικές προκλήσεις ...

Ορισμένα βασικά ερωτήματα

- ♦ Οι κοινωνικές διακρίσεις (π.χ. φύλου, φυλής, τάξης) συγκροτούνται ανεξάρτητα ή μια από την άλλη και μετά διασταυρώνονται; Συνεπώς μπορούμε να τις ξεχωρίσουμε ή να θεωρήσουμε ότι κάποια υπερισχύει;
- ♦ Ή είναι αλληλένδετες ή αλλιώς συνυφασμένες; Δηλαδή, η μια προσδιορίζει και διαμορφώνει την άλλη; Συνεπώς, πρέπει να τις μελετάμε μαζί και χωρίς να προκρίνουμε τη μια ή την άλλη;
- ♦ Τίθεται όμως το επόμενο ερώτημα αν όλες οι διακρίσεις έχουν την ίδια βαρύτητα ή αν η εκάστοτε ιεράρχηση των διακρίσεων συναρτάται με τα ιστορικο-κοινωνικά συμφραζόμενα και τη συγκυρία;
- ♦ Οι διακρίσεις αυτές είναι συστημικές, δηλαδή χαρακτηρίζουν όλη την κοινωνία και τον τρόπο που είναι οργανωμένη και ιεραρχημένη. Τι γίνεται όμως στο επίπεδο του ατόμου; Πως βιώνει και πως διαπραγματεύεται τις διακρίσεις αυτές το άτομο στο πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων στις οποίες συμμετέχει και τις οποίες επηρεάζει;
- ♦ Οι κοινωνικές κατηγορίες είναι σταθερές και αναλοίωτες ή αλλάζουν; Η σημασία και το περιεχόμενό τους είναι δοσμένο και στατικό ή είναι προϊόν πολιτισμικών, πολιτικών και ιδεολογικών διαπραγματεύσεων; (Το παράδειγμα του φύλου είναι πολύ ενδεικτικό ...)
- ♦ Η διαθεματικότητα είναι μια θεωρία για τις κοινωνικές ταυτότητες και διακρίσεις ή για τα συστήματα καταπίεσης;

Πως θα εννοήσουμε τη διαθεματικότητα;

Ως ξεχωριστές ταυτότητες / διακρίσεις που αθροίζονται;

*Ως συνυφασμένες ταυτότητες / διακρίσεις που
αλληλοπροσδιορίζονται;*

Ή ως διασταυρούμενα συστήματα καταπίεσης;

Μερικές απαντήσεις μέσα από τη ματιά διαφορετικών φεμινιστριών κοινωνιολόγων

- ◆ Η διαθεματική προσέγγιση δεν είναι μια είναι πολλές. Οι διαφορετικές αυτές προσεγγίσεις μπορούν να ταξινομηθούν με βάση κάποια κοινά χαρακτηριστικά.
 - ◆ Leslie McCall (2005). The complexity of intersectionality. *Signs*, 30(3), pp. 1771-1800
- ◆ Η διαθεματική προσέγγιση μπορεί να καταστεί μια πολυεπίπεδη θεωρία κοινωνικής διαστρωμάτωσης.
 - ◆ Yuval-Davis, N. (2015). Situated Intersectionality and Social Inequality. *Raisons politiques*, 58, pp. 91- 100.
- ◆ Η έννοια της διαθεματικότητας εκλεπτύνεται υπό το πρίσμα της υποκειμενοποίησης και της διαπραγμάτευσης των κοινωνικών ταυτοτήτων στο επίπεδο του ατόμου.
 - ◆ Staunaes, Dorthe (2003). Where have all the subjects gone? Bringing together the concepts of intersectionality and subjectification. *Nora*, 11(2), pp. 101-110.

Leslie McCall (2005)

- ◆ Προσπαθώντας να απαντήσει στο κεντρικό ερώτημα του πώς θα μελετήσουμε τις διακρίσεις όχι απλά με αθροιστική λογική αλλά με πιο σύνθετο τρόπο, η αμερικανίδα κοινωνιολόγος Leslie McCall, στο άρθρο της “Η συνθετότητα της διαθεματικότητας”, αναλύει μια μεγάλη γκάμα ερευνών που υιοθετούν διαθεματική οπτική. Διαπιστώνει μεταξύ τους διαφορές κυρίως στο πώς ορίζουν και χρησιμοποιούν τις αναλυτικές κατηγορίες και καταλήγει ότι μπορούμε να διακρίνουμε τρεις τύπους διαθεματικών προσεγγίσεων:
 - ◆ Αντικατηγορική προσέγγιση (Anti-categorical intersectionality)
 - ◆ Ενδοκατηγορική προσέγγιση (Intra-categorical intersectionality)
 - ◆ Διακατηγορική προσέγγιση (Inter- categorical intersectionality)

- ◆ Στη μια άκρη της ταξινόμησης είναι η αντι-κατηγορική προσέγγιση που στοχεύει στην αποδόμηση των αναλυτικών κατηγοριών. Δεν αποδέχεται τις “κλασικές” αναλυτικές κατηγορίες της κοινωνιολογικής θεωρίας (π.χ. τάξη). Κάθε στατική κατηγοριοποίηση θεωρείται ότι είναι θετικιστική και απλοποιεί τη μεταβαλλόμενη συνθετότητα των κοινωνικών σχέσεων αλλά και την πυκνότητα της κοινωνικής εμπειρίας. Θεωρείται ότι η αποδόμηση των αναλυτικών κατηγοριών μπορεί να οδηγήσει όχι μόνο σε επιστημονική γνώση αλλά και σε κοινωνική αλλαγή.
- ◆ Στην άλλη άκρη είναι η δια-κατηγορική προσέγγιση που χρησιμοποιεί στρατηγικά τις υπάρχουσες αναλυτικές κατηγορίες (π.χ. τάξη, φυλή, φύλο), θεωρώντας ότι έχουν μια σχετική σταθερότητα, για να διερευνήσει τις σχέσεις ανισότητας μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων σε μια δεδομένη ιστορική συγκυρία.
- ◆ Στο μέσον είναι η ενδο-κατηγορική προσέγγιση, η οποία μάλιστα εγκαινίασε τη διαθεματική προβληματική, που εστιάζει σε συγκεκριμένες και ως επί το πλείστον περιθωριοποιημένες κοινωνικές ομάδες (π.χ. μαύρες γυναίκες) με στόχο να αναδείξει την ειδική θέση και εμπειρία τους, η οποία προκύπτει από τη συνάρθρωση διαφορετικών διακρίσεων.

Μερικά παραδείγματα ...

- ♦ το παράδειγμα της αποδόμησης της αναλυτικής κατηγορίας “φύλο” στην αντι-κατηγορική προσέγγιση -> επιλογή εθνογραφικών και βιογραφικών ερευνητικών μεθοδολογιών που αναδεικνύουν την “πολυφωνικότητα” και αντιφατικότητα των κοινωνικών υποκειμένων και των ιστοριών τους, όπως και των ίδιων των ερευνητριών (π.χ. εθνογραφία για γυναίκες με HIV / AIDS στις ΗΠΑ)
- ♦ το παράδειγμα της “κοινωνικής ανισότητας” στην δια-κατηγορική προσέγγιση -> αποδοχή των κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων και συστηματική αναζήτηση των συσχετισμών μεταξύ κοινωνικών κατηγοριών και διακρίσεων με πρόσθεση και διασταύρωση περισσότερων μεταβλητών χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία της πολυπαραγοντικής ποσοτικής ανάλυσης (π.χ. έρευνα για τις διαφορές στο εισόδημα και την εκπαίδευση μεταξύ διαφορετικών κατηγοριών ανδρών και γυναικών)
- ♦ το παράδειγμα της “μαύρης σκοπιάς” στην δια-κατηγορική προσέγγιση -> όχι άρνηση των κοινωνικών κατηγοριοποιήσεων αλλά ανάδειξη της ετερογένειάς τους μέσα από τη σκοπιά μιας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας χρησιμοποιώντας τη μεθοδολογία της μελέτης-περίπτωσης και της ποιοτικής έρευνας (π.χ. μελέτη για μετανάστριες οικιακές εργάτριες)

Yuval-Davis (2015)

- ◆ Στο άρθρο “Εστιασμένη διαθεματικότητα και κοινωνική ανισότητα”, η βρετανο-ισραηλινή κοινωνιολόγος Nira Yuval-Davis εξετάζει το κατά πόσο και υπό ποιες προϋποθέσεις μπορεί η διαθεματικότητα να αποτελέσει μια πιο χρήσιμη προσέγγιση της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και κοινωνικής ανισότητας.
- ◆ Στόχος της είναι να εξηγήσει γιατί μια διαθεματική προσέγγιση υπερτερεί άλλων κοινωνιολογικών προσεγγίσεων της κοινωνικής ανισότητας, καθώς μας επιτρέπει να αναλύσουμε καλύτερα τις σύνθετες κοινωνικές σχέσεις που χαρακτηρίζουν τις μεταβαλλόμενες κοινωνίες του ύστερου καπιταλισμού και της παγκοσμιοποίησης, οι οποίες διακρίνονται από ρευστότητα, αυξημένη κινητικότητα, γενικευμένη επισφάλεια, πολυδιάστατες και πολυεστιακές κοινωνικές συγκρούσεις.

- ♦ Στην παραδοσιακή Κοινωνιολογία η μελέτη της κοινωνικής ανισότητας εστιάζει κατά κύριο λόγο στις οικονομικές και πολιτικές διαστάσεις της ανισότητας που συνδέονται με τις ταξικές σχέσεις (Μαρξ) ή ευρύτερα με την κοινωνική θέση (Βέμπερ). Η κοινωνική διαστρωμάτωση θεωρείται ότι προκύπτει από τις δομικές ανισότητες που επηρεάζουν τις ευκαιρίες που έχουν τα άτομα για κοινωνική ανέλιξη.
- ♦ Από το '70 και έπειτα, η Κοινωνιολογία στρέφεται και στις πολιτισμικές και συμβολικές διαστάσεις της ανισότητας, διακρίνοντας διαφορετικά “κεφάλαια” (οικονομικό, κοινωνικό, συμβολικό) που μπορεί να κατέχουν τα κοινωνικά υποκείμενα και τα οποία διαφοροποιούν περαιτέρω την ταξική δομή της κοινωνίας (Μπουρντιέ).
- ♦ Νεότερες μελέτες όμως, μετά το '90, αναδεικνύουν τη συνθετότητα της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, η οποία επηρεάζεται και από παράγοντες όπως το φύλο, η ηλικία, ο τόπος διαμονής. Οι νεότερες μελέτες αναδεικνύουν ότι η κοινωνική θέση του ατόμου απορρέει από την αλληλεπίδραση αυτών των παραγόντων που λειτουργούν ως σύμπλεγμα και όχι μεμονωμένα. Για το λόγο αυτό η προσέγγιση της διαθεματικότητας, που ξεκινά από την παραδοχή ότι οι κοινωνικές διακρίσεις είναι πολλαπλές και αλληλένδετες, είναι η πλέον κατάλληλη για τη μελέτη της κοινωνικής διαστρωμάτωσης και ανισότητας.
- ♦ Η διαθεματικότητα δε μας παρέχει μια ενιαία θεωρία αλλά κυρίως θεωρητικά και εννοιολογικά εργαλεία για να θέσουμε νέα και πιο στοχευμένα ερωτήματα. Δεν αποκλείει την αξιοποίηση άλλων κοινωνιολογικών θεωριών, αλλά τις εντάσσει κάτω από μια πιο πλατιά ομπρέλα.

Τι είδους διαθεματικότητα θέλουμε όμως;

- ♦ Ουσιαστικά, η διαθεματική προσέγγιση που χρειαζόμαστε δε μπορεί να βλέπει ως αντικείμενό της μόνο της αποκλεισμένες ή περιθωριοποιημένες ομάδες, πρέπει να αφορά εξίσου τις προνομιούχες και τις μη-προνομιούχες κοινωνικές κατηγορίες και τον τρόπο που αυτές αλληλεξαρτώνται. Δηλαδή, μια διαθεματική ανάλυση πρέπει να εξετάζει το πώς διανέμονται οι κοινωνικοί πόροι και πώς διαπλέκονται οι σχέσεις εξουσίας σε ολόκληρη την κοινωνία.
- ♦ Επιπλέον, πρέπει να λαμβάνει υπόψη της τις ιδιαίτερες κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές συνθήκες που κάθε φορά διαμορφώνουν τις κοινωνικές σχέσεις σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Εδώ, η διαθεματικότητα έρχεται να επανατοποθετήσει το ζήτημα του ποιές κοινωνικές ανισότητες είναι κυρίαρχες ή πρωταρχικές και να μετατοπίσει τη συζήτηση από τη θεωρητικής φύσεως ιεράρχηση των κοινωνικών ανισοτήτων στην εξέταση των ιστορικο-κοινωνικών μορφών κυριαρχίας. Όπως λέει η ίδια, “Οι διαφορές διαφέρουν” και “οι κοινωνικές διαιρέσεις δεν είναι αναγώγιμες σε άλλες διαφορές”
- ♦ Η διαθεματική ανάλυση, επομένως, πρέπει να είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη στις γεωγραφικές, κοινωνικές και χρονικές διαφορές που χαρακτηρίζουν την ζωή των ατόμων ή συλλογικοτήτων που εξετάζουμε. Όπως επίσης και στις μετατοπίσεις που βιώνουν.

Προς μια εστιασμένη διαθεματική ανάλυση

- ♦ Για να αποφύγει τον αναγωγισμό, θα πρέπει λοιπόν η διαθεματική ανάλυση να ξεχωρίσει διαφορετικές διαστάσεις της κοινωνικής ζωής, όπως:
 - ♦ την κοινωνική θέση του ατόμου - το που βρίσκεται σε σχέση με τις βασικές, δομικές, κοινωνικο-οικονομικές ανισότητες
 - ♦ την κοινωνική εμπειρία και κοινωνική ταυτότητα του ατόμου - τον τρόπο που βιώνει και διαπραγματεύεται την κοινωνική του θέση
 - ♦ την ιδεολογία και το ευρύτερο σύστημα αξιών με βάση το οποίο προσανατολίζεται κάποιος τείνοντας είτε στο να νομιμοποιήσει είτε να αμφισβητήσει τις δεδομένες σχέσεις ανισότητας και κυριαρχίας
- ♦ Άνθρωποι από τις ίδιες οικογένειες, με το ίδιο κοινωνικοοικονομικό υπόβαθρο και γεωγραφική θέση μπορούν να έχουν διαφορετικές ταυτότητες και πολιτικές απόψεις. Άλλοι μπορεί να ανήκουν στην ίδια φυλετική ή εθνοτική συλλογικότητα και να έχουν πολύ διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά υπόβαθρα, καθώς και διαφορετικές πολιτικές και ιδεολογικές θέσεις. Επίσης, άλλοι άνθρωποι μπορεί να μοιράζονται την ίδια ιδεολογία και αξίες, αλλά να προέρχονται από πολύ διαφορετικά κοινωνικο-οικονομικά υπόβαθρα ή συλλογικότητες. Για αυτόν τον λόγο, δεν αρκεί να κατασκευάσουμε ένα πολυπαραγοντικό ταξινομητικό σύστημα αλλά να δούμε ποιες διαφορές και διακρίσεις είναι οι πιο κρίσιμες στο εκάστοτε συγκεκριμένο κοινωνικό πλαίσιο.

Dorthe Staunes (2003)

- ◆ Στο, επίσης πολυσυζητημένο, άρθρο “Μα που πήγαν όλα τα υποκείμενα; Φέρνοντας κοντά τις έννοιες της διαθεματικότητας και της υποκειμενοποίησης”, η δανέζα κοινωνική ψυχολόγος Dorthe Staunes εξετάζει το πώς η διαθεματική προσέγγιση των κοινωνικών ταυτοτήτων και διακρίσεων συνδιάζεται με τη διαδικασία της υποκειμενοποίησης και την διαπραγμάτευση στο επίπεδο του ατόμου των σχέσεων εξουσίας που διαμορφώνουν την κοινωνική του θέση στο εκάστοτε κοινωνικό πλαίσιο αναφοράς.
- ◆ Το άρθρο επιχειρεί μια θεωρητική αναδιατύπωση της έννοιας της διαθεματικότητας με βάση την εμπειρική μελέτη των διαδικασιών υποκειμενοποίησης σε ένα σχολικό πλαίσιο.

Μερικές αφετηριακές παραδοχές

- ♦ Η στατικότητα των κοινωνικών κατηγοριών έναντι της πολυπλοκότητας και αστάθειας της κοινωνικής εμπειρίας.
- ♦ Ο παγιωμένος χαρακτήρας της κοινωνικής ταυτότητας έναντι του δυναμικού χαρακτήρα της υποκειμενοποίησης.
- ♦ Οι κατηγοριοποιήσεις πρέπει να αφορούν και τις πλειοψηφικές ή ηγεμονικές κατηγορίες που συνήθως είναι μη-σηματοδοτημένες και κανονικοποιημένες και όχι μόνο τους “άλλους”. Πρόκειται για μια στροφή από το εξωτικό θέαμα του Άλλου στην ανάδειξη των αμοιβαίων κατασκευών μεταξύ αυτού που θεωρείται «Κανονικό» και «Άλλο» - στο πώς καθίσταται κάποιος α/ορατός ή μη/προνομοιούχος.
- ♦ Οι κατηγοριοποιήσεις δεν πρέπει να νοούνται και να εξετάζονται αθροιστικά αλλά ως διαπλεκόμενες και δυναμικές. Ο τρόπος με τον οποίο συνδυάζονται οι κατηγορίες, η συγκεκριμένη σχέση κυριαρχίας, πρέπει να μελετηθεί σε συγκεκριμένες καταστάσεις. Δεν υπάρχει προκαθορισμένο μοτίβο συσχέτισης μεταξύ των κατηγοριών. Δεν είναι το φύλο πρώτα, έπειτα η εθνικότητα ή το αντίστροφο. Από θεωρητική πλευρά πρέπει να διαβάζουμε τις κατηγορίες ταυτόχρονα.
- ♦ Οι κατηγορίες είναι επιτελεστικές, δεν ενυπάρχουν στα υποκείμενα αλλά ενσαρκώνονται από αυτά.

Ένα παράδειγμα

- ♦ Έρευνα σε ένα πολυεθνικό σχολείο της Δανίας με παιδιά 12-14 ετών
- ♦ Πώς 2 μαθητές χρησιμοποιούν το φύλο και την εθνικότητα ως εργαλεία για να διαχειριστούν τις σχολικές σχέσεις και πως οι δυο αυτές κατηγορίες διαπλέκονται στην κατασκευή διαφορετικών κοινωνικών θέσεων
- ♦ Ο σχολικός κοινωνικός χώρος οργανώνεται σε δυο αλληλο-αποκλειόμενες ομάδες, όπου εντάσσονται ο Anders και ο Umit
- ♦ Ο Anders περιγράφει τον εαυτό του ότι ανήκει στους “κανονικούς” μαθητές, δεν ξεχωρίζει, όπως ξεχωρίζουν κάποια άλλα “κακά” παιδιά που δεν προσαρμόζονται στο σχολικό περιβάλλον και αντιδρούν υπερβολικά συναισθηματικά. Ο Anders λέει για τον Umit ότι ανήκει στους “Τούρκους”, δηλαδή όχι στα “κανονικά” παιδιά, χαρακτηρισμός με τον οποίο συμφωνεί και ο ίδιος ο Umit, ο οποίος περιγράφει τον εαυτό του ως κάπως περιθωριακό, σαν μαθητή και σαν εθνικότητα. Ωστόσο, δεν αμφισβητεί τον εαυτό του, αντιθέτως θεωρεί τον Anders και τους άλλους σαν αυτόν “αδελφούλες”. Κανένας από τους δυο δεν αναφέρεται στο φύλο ως κάτι σημαντικό (φυσικοποίηση της ανδρικής ταυτότητας). Το πεδίο της σύγκρισης είναι η εθνικότητα. Όμως, ενώ ο Umit χρησιμοποιεί την εθνικότητα ως στοιχείο αυτοπροσδιορισμού, για τον Anders η εθνικότητα είναι στοιχείο προσδιορισμού των άλλων.

- ◆ Το ερώτημα δεν είναι απλά τι γίνεται με την εθνικότητα ως στοιχείο διαφοράς αλλά τι γίνεται με το κοινό μεταξύ τους στοιχείο της αρρενωπότητας που φαίνεται να εκδηλώνεται με διαφορετικούς τρόπους καθώς διαπλέκεται με την εθνοπολιτισμική σύγκρουσή μεταξύ των αγοριών.
- ◆ Η υπερ-αρρενωπότητα του Umit δεν αποτελεί στοιχείο της εθνοτικής και θρησκευτικής του ταυτότητας (Τούρκος Μουσουλμάνος) αλλά παράγεται στο πλαίσιο της σύγκρουσής του με τους “κανονικούς” μαθητές, όπως ο Anders, ως προσπάθεια υπεραναπλήρωσης της “αδύναμης” εθνικότητάς του.
- ◆ Από την άλλη ο Anders για να παραμείνει σε θέση ισχύος και “κανονικότητας” πρέπει να δείξει ότι παραμένει ήρεμος και λογικός. Η στάση αυτή όχι μόνο επιβεβαιώνει την ανωτερότητά του ως Δανού αλλά και ως λευκού, δυτικού, πολιτισμένου άνδρα.
- ◆ Στην παραπάνω ανάλυση, η συνάρθρωση των κατηγοριών (εθνικότητα, φύλο) δεν είναι στατική και απλή. Αντιθέτως, μπορεί να περιγραφεί ως αντιστάθμιση, επισκίαση, κορεσμός, απόκρουσης ή και πνιγμός. Σε άλλα πλαίσια, με άλλες κοινωνικές δυναμικές, θα μπορούσαμε να φανταστούμε διαδικασίες όπου οι κατηγορίες ενισχύουν, αποσταθεροποιούν, αντιτίθενται ή αντιπαρατίθενται μεταξύ τους.

Διαθεματικότητα και
μετα-αποικιακός φεμινισμός

- Από τη δεκαετία του 1990, εισάγονται στη συζήτηση δυο κρίσιμα ζητήματα: αφενός, η αναγνώριση της σημασίας της ιστορικότητας των συστημάτων και σχέσεων καταπίεσης και αφετέρου, η νέες περιχαράκώσεις μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων.
- Ως προς το ζήτημα της ιστορικότητας των συστημάτων καταπίεσης ... Θα πρέπει, για παράδειγμα, να αναγνωρίσουμε ότι η ιστορία της καταπίεσης παίζει μεγάλο ρόλο στο πως κατανοούνται και σημασιοδοτούνται οι φυλετικές διακρίσεις. Στις ΗΠΑ η έννοια της “φυλής” συγκροτείται στο πλαίσιο του κοινωνικού συστήματος της Δουλείας και μετασχηματίζεται μέσα από τον Εμφύλιο Πόλεμο του 19ου αι. και το Κίνημα κατά των Φυλετικών Διακρίσεων στο δεύτερο μισό του 20ου αι. και στις αρχές του 21ου αι. Στη Βρετανία, η έννοια της “φυλής” συγκροτείται στο πλαίσιο της μακράς ιστορίας της αποικιοκρατίας και μετασχηματίζεται μέσα από τα αντι-αποικιακά απελευθερωτικά κινήματα μετά το Β΄ ΠΠ, τη μετανάστευση από τις πρώην αποικίες προς τη βρετανική μητρόπολη και την κατάργηση του καθεστώτος του Απαρτχάιντ στη Νότια Αφρική. Τα διαφορετικά αυτά συστήματα καταπίεσης και οι ιδεολογίες που τα νομιμοποιούν διαμορφώνουν διαφορετικούς όρους ένταξης των ατόμων και διαφορετικούς τρόπους αντίστασης.
- Ως προς το ζήτημα των νέων περιχαράκώσεων ... σημαντικό ρόλο παίζουν οι νέες ιδεολογικο-πολιτικές συγκρούσεις που αναδύονται γύρω από ζητήματα θρησκευτικής ή/και εθνικής-εθνοτικής διαφοράς, η οποία φυλετικοποιείται. Με τον δε όρο φυλετικοποίηση εννοούμε την απόδοση ουσιοκρατικών και φυσικοποιημένων χαρακτηριστικών σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες, είτε αυτές διακρίνονται με βάση το χρώμα είτε με βάση την εθνικότητα ή τη θρησκεία (π.χ. οι Μουσουλμάνες γυναίκες θεωρούνται ως μια ενιαία κατηγορία με κοινά χαρακτηριστικά της παθητικότητας, υποτακτικότητας, συντηρητισμού).

- ♦ Όπως επισημαίνει η Brah, “Το φύλο και οι φυλετικοποιημένες εθνοτικές διαιρέσεις υποστηρίζονται από μια υποτιθέμενη «φυσική» σχέση. Στο φύλο, τα κοινωνικά δεδομένα αποδίδονται στη σεξουαλική διαφορά και τη βιολογική αναπαραγωγή. Σε εθνοτικές ή φυλετικοποιημένες κατηγορίες υπάρχουν παραδοχές σχετικά με τα φυσικά όρια των συλλογικοτήτων ή της κουλτούρας. Αυτή η υποτιθέμενη φυσική διαφορά στις ικανότητες και τις ανάγκες, με βάση το φύλο ή την εθνότητα / φυλή, εισέρχεται στη συνέχεια στις οικονομικές σχέσεις και νομιμοποιεί τις ταξικές ανισότητες. Ταυτόχρονα, οι ταξικές διεργασίες εμπλέκονται στη φυλετικοποίηση συγκεκριμένων κοινωνικών / εθνοτικών ομάδων και στα ποικίλα περιεχόμενα των ιδεολογιών της σεξουαλικής διαφοράς. Για παράδειγμα, κατά την πρόσφατη φάση διεθνούς μετανάστευσης υπήρξε μια αυξανόμενη φυλετικοποίηση της μεταναστευτικής εργασίας του Τρίτου Κόσμου. Η ρευστότητα της φυλετικοποίησης εντοπίζεται, επίσης, στην Ευρωπαϊκή εμπειρία των γκασταρμπαΐτερ και των νέων μορφών μετανάστευσης από την Ανατολική Ευρώπη” (1996, σελ. 23).

Η βρετανική φεμινιστική μετα-αποικιακή κοινωνιολογία

- ◆ Διασπορικός χώρος (Diaspora Space, Avtar Brah, 1996)
- ◆ Διατοπική τοποθέτηση (Translocational Positionality, Floya Anthias, 2008)
- ◆ Πολιτική του ανήκειν (Politics of Belonging, Nira Yuval-Davis, 2010)

Avtar Brah

Emeritus Professor of Sociology

Birkbeck University of London

*Cartographies of Diaspora:
Contesting Identities*

London, 1996

cartographies of diaspora

contesting identities

avtar brah

GENDER, RACISM, ETHNICITY series

Ο διασπορικός χώρος ως εννοιολογική κατηγορία κατοικείται όχι μόνο από εκείνους που έχουν μεταναστεύσει και τους απογόνους τους, αλλά εξίσου από εκείνους που θεωρούνται αυτόχθονες. Με άλλα λόγια, η έννοια του διασπορικού χώρου (σε αντίθεση με την έννοια της διασποράς) περιλαμβάνει την διαπλοκή γενεαλογιών διασποράς με γενεαλογίες εδραίων

(Brah, 1996: 181)

Nira Yuval-Davis

*Emeritus Professor of Sociology
Honorary Director of the
Research Centre on Migration,
Refugees and Belonging
(CMRB)*

University of East London

WOMAN-NATION-STATE

Edited by Nira Yuval-Davis and Floya Anthias

Consultant Editor: Jo Camping

Gender & Nation

Nira Yuval-Davis

THE POLITICS OF BELONGING

INTERSECTIONAL CONTESTATIONS
NIRA YUVAL-DAVIS

Σημαντικά έργα της

Woman - Nation - State (edited with Floya Anthias) London, 1993

Gender & Nation, London, 1997

The Politics of Belonging: Intersectional Contestations, London, 2011

«Στόχος μου είναι να σκιαγραφήσω ένα αναλυτικό πλαίσιο για τη μελέτη του ανήκειν και την πολιτική του ανήκειν. Είναι σημαντικό να γίνει διάκριση μεταξύ των δύο. Το ανήκειν αναφέρεται στη συναισθηματική σύνδεση, στην αίσθηση του ότι είμαι «σπίτι μου» και στην αίσθηση της «ασφάλειας». Το ανήκειν τείνει να φυσικοποιείται, ενώ γίνεται διακύβευμα μόνο όταν απειλείται με κάποιο τρόπο. Η πολιτική του ανήκειν περιλαμβάνει συγκεκριμένα πολιτικά σχέδια που στοχεύουν στην κατασκευή του ανήκειν με συγκεκριμένους τρόπους, για συγκεκριμένες συλλογικότητες, οι οποίες, ταυτόχρονα, συγκροτούνται μέσα από αυτά τα σχέδια. Η πολιτική του ανήκειν είναι ζωτικής σημασίας για κάθε κριτική συζήτηση για τον εθνικισμό, τον ρατσισμό ή άλλο σύγχρονο πολιτικό σχέδιο»

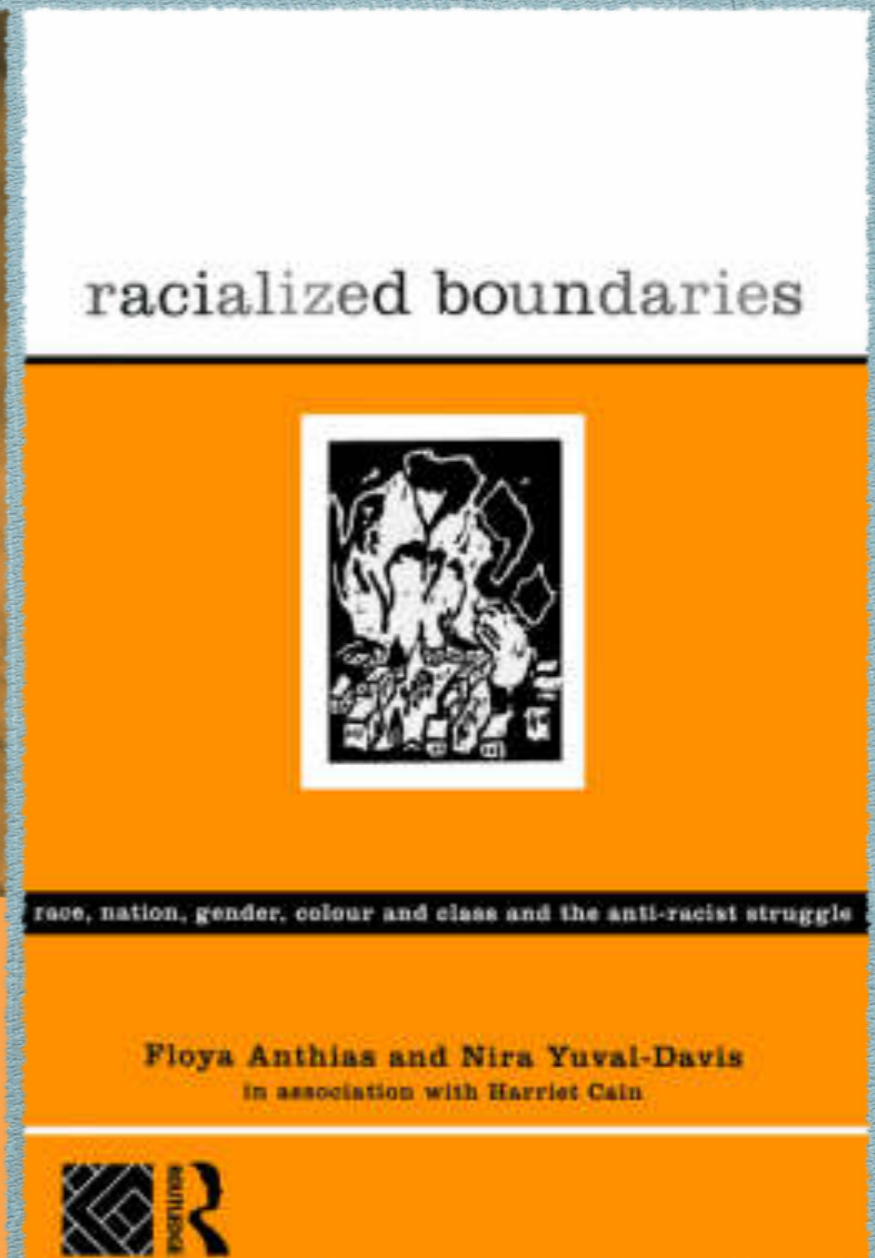
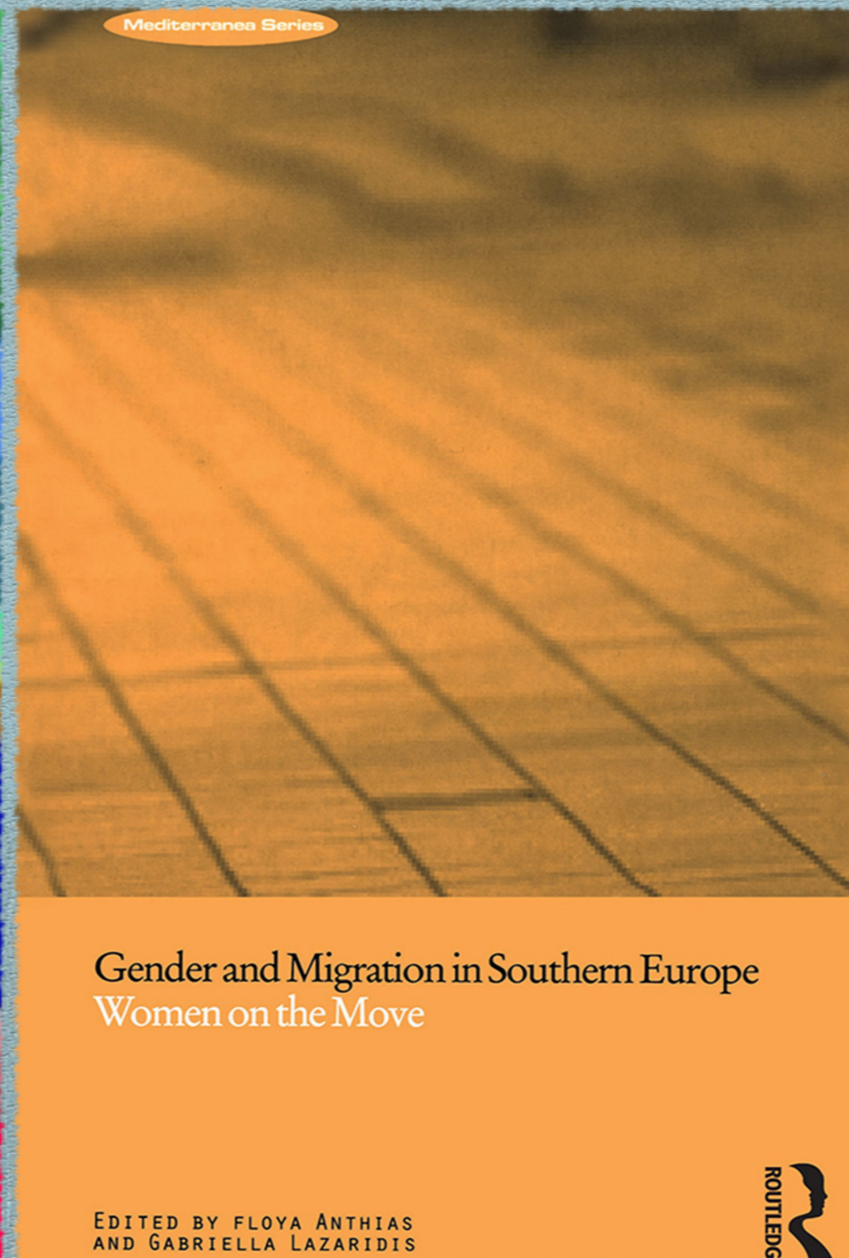
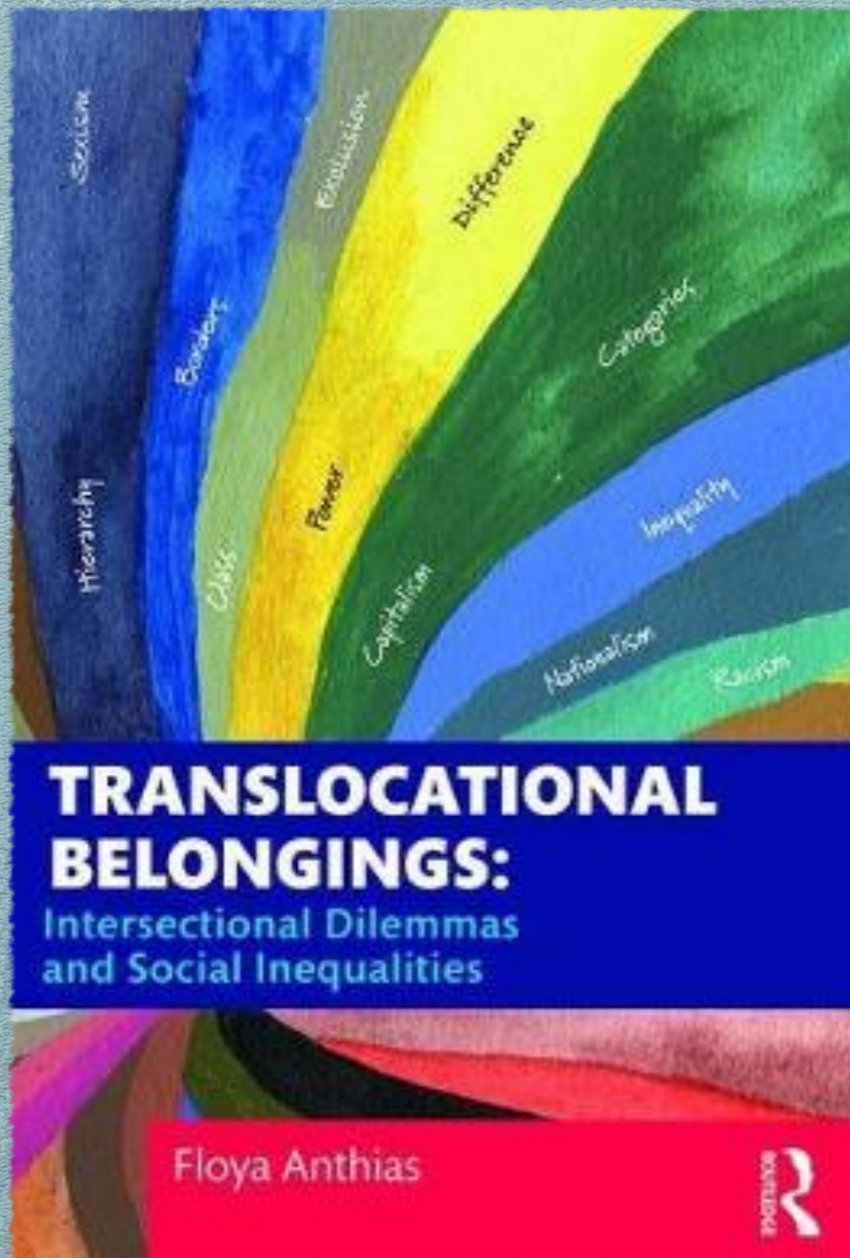
Nira Yuval-Davis, 2011: 18

Floya Anthias

*Professor of Sociology and Social
Justice (Emeritus)*

*University of Roehampton
London*

Translocational Belongings : Intersectional Dilemmas and Social Inequalities, London, 2020

Gender and Migration in Southern Europe: Gender on the Move (edited Gabriella Lazaridis) London, 2000

Racialized Boundaries (with Nira Yuval-Davis) London, 1993

“Ένας εκτοπισμός σε επίπεδο έθνους δεν είναι απαραίτητα εκτοπισμός και από άλλες σχέσεις, αν διαπιστώσουμε ότι εξακολουθούμε να υπάρχουμε εντός των ορίων της κοινωνικής μας τάξης και του φύλου μας. Ωστόσο, παρόλο που μπορεί να μετακινηθούμε πέρα από τα εθνικά σύνορα παραμένοντας στη μεσαία τάξη ή γυναίκες, η μετατόπιση θα μετασχηματίσει τον κοινωνικό μας χώρο και τον τρόπο που βιώνουμε και αυτές τις κοινωνικές σχέσεις.”

Anthias, 2008, p.15

Επιτυχίες και αβεβαιότητες της
διαθεματικότητας:

Η αξία της προσέγγισης έναντι της θεωρίας

Kathy Davis (2008)

- ♦ “Intersectionality as buzzword: A sociology of science perspective on what makes a feminist theory successful”, *Feminist Theory*, 9(1), pp. 67-85.
- ♦ Η «διαθεματικότητα» προσεγγίζει την πιο κεντρική θεωρητική και πολιτική ανησυχία της φεμινιστικής σκέψης: την αναγνώριση των διαφορών μεταξύ γυναικών. Το ίδιο το γεγονός των διαφορών μεταξύ των γυναικών έχει γίνει το κύριο θέμα των φεμινιστικών θεωριών τα τελευταία χρόνια. Αυτό συμβαίνει επειδή αγγίζει το πιο πιεστικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει ο σύγχρονος φεμινισμός - τη μακρά και οδυνηρή κληρονομιά των αποκλεισμών του. Η διαθεματικότητα αντιμετωπίζει ακριβώς το ζήτημα των διαφορών μεταξύ γυναικών παρέχοντας μια γλώσσα που στοχεύει να κάνει ορατές τις πολλαπλές κοινωνικές θέσεις και σχέσεις εξουσίας που χαρακτηρίζουν την κοινωνική πραγματικότητα. Ταυτόχρονα, προσεγγίζει τις εξαιρέσεις που έπαιξαν τόσο ενοχλητικό ρόλο στη φεμινιστική σκέψη μέσω της (παραπλανητικά) εύκολης διαδικασίας «υποβολής της άλλης ερώτησης»:
 - ♦ Ο τρόπος με τον οποίο προσπαθώ να καταλάβω τη διασύνδεση όλων των μορφών καταπίεσης είναι μέσω μιας μεθόδου που ονομάζω «ρωτήστε την άλλη ερώτηση». Όταν βλέπω κάτι που μοιάζει ρατσιστικό, ρωτώ, «Πού είναι η πατριαρχία σε αυτό;» Όταν βλέπω κάτι που μοιάζει σεξιστικό, ρωτάω, «Πού είναι ο ετεροσεξισμός σε αυτό;» Όταν βλέπω κάτι που μοιάζει ομοφοβικό, ρωτώ, «Πού τα ταξικά συμφέροντα σε αυτό;» (Matsuda, 1991: 1189)

- ♦ Η διαθεματικότητα έχει ασχοληθεί ιδιαίτερα με την περιθωριοποίηση φτωχών γυναικών και έγχρωμων γυναικών από τη λευκή, δυτική φεμινιστική θεωρία. Αρχικά, υιοθέτησε μια προσέγγιση «τριπλού κινδύνου» - της τάξης, της φυλής και του φύλου - διερευνώντας πώς, με την προσθήκη κάθε νέας κατηγορίας ανισότητας, το άτομο γίνεται πιο ευάλωτο, πιο περιθωριοποιημένο και περισσότερο καταπιεσμένο.
- ♦ Σταδιακά, ωστόσο, η εστίαση μετατοπίστηκε στο πώς οι ανισότητες αυτές αλληλεπιδρούν στις κοινωνικές και υλικές πραγματικότητες της γυναικείας ζωής. Η διαθεματικότητα φαινόταν ιδανική για να διερευνήσει πώς οι σχέσεις φυλής, τάξης και φύλου είναι αλληλένδετες και αμοιβαία συγκροτητικές, δίνοντας κεντρικότητα σε ερωτήματα όπως το πώς η φυλή είναι «εμφυλοποιημένη» και πώς το φύλο «φυλετικοποιείται» και πώς και οι δύο συνδέονται με τις συνέπειες και μετασχηματισμούς της κοινωνικής τάξης.
- ♦ Ακριβώς επειδή η διαθεματικότητα είναι μια έννοια ατελής, διφορούμενη και αόριστη έχει υπάρξει ιδιαίτερα παραγωγική για τη σύγχρονη φεμινιστική σκέψη. Η έλλειψη σαφούς ορισμού ή ακόμη και συγκεκριμένων αναλυτικών παραμέτρων της επέτρεψε να αξιοποιηθεί σε σχεδόν οποιοδήποτε πλαίσιο έρευνας. Η ασάφεια ενσωματωμένη στην έννοια - το ποιες κατηγορίες διακρίσεων να χρησιμοποιήσει κανείς και πότε να σταματήσει - την καθιστά πλαστική γιατί επιτρέπει να διερευνηθούν ατελείωτοι αστερισμοί τεμνόμενων σχέσεων διαφοράς. Η φεμινίστρια ερευνήτρια πρέπει απλώς να «θέσει (μια) άλλη ερώτηση» και η έρευνά της θα πάρει μια νέα στροφή.

Ένα ενδιαφέρον θέμα για εργασία στο μάθημα

- ◆ Η οικιακή εργασία στην Ελλάδα ως μελέτη-περίπτωσης για μια διαθεματική ανάλυση
 - ◆ Ποθητή Χαντζαρούλα, Σμιλεύοντας την υποταγή: Οι έμμισθες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα, Αθήνα 2012
 - ◆ Αγγελική Αθανασοπούλου, Ευθύμιος Παπαταξιάρχης, Πηνελόπη Τοπάλη, Κόσμοι της οικιακής εργασίας: Φύλο, μετανάστευση και πολιτισμικοί μετασχηματισμοί στην Αθήνα του πρώιμου 21ου αιώνα, Αθήνα 2009
 - ◆ Συλλογικό, Επισφαλής εργασία, "γυναικεία εργασία": Παρέμβαση με αφορμή την Κωνσταντίνα Κούνεβα, Αθήνα 2009
 - ◆ Ιορδάνης Ψημμένος (επιμ.), Εργασία και κοινωνικές ανισότητες: Προσωπικές υπηρεσίες και υπηρετικό δυναμικό, Αθήνα 2013
 - ◆ Ελένη Καμπούρη, Φύλο και Μετανάστευση: Η καθημερινή ζωή των μεταναστριών από την Αλβανία και την Ουκρανία, Αθήνα 2007